

Юлія Сугрובה

СПІЛЬНА ТВОРЧИСТЬ ЯК ПАРАДИГМА СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ВЗАЄМОДІЇ МОЛОДІ В БАГАТОНАЦІОНАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ УКРАЇНА

Анотація. Соціокультурна взаємодія і співпраця, гармонізація міжетнічних відносин, що будуються на принципах діалогу й толерантності, засобами творчості стає необхідною соціальною потребою для багатонаціональних регіонів України. Запропонована нами ідея обов'язкового впровадження творчих лабораторій у всі навчальні заклади є унікальною можливістю цілеспрямованої системної дії на процес формування життєвих орієнтирів підростаючого покоління, розвитку соціокультурної, позитивної активності молоді України.

Ключові слова: творчість, культура міжетнічного спілкування, соціокультурна взаємодія і співпраця, гармонізація міжетнічних відносин.

Аннотация. Социокультурное взаимодействие и сотрудничество, гармонизация межэтнических отношений, строящихся на принципах диалога и толерантности, а также средствами творчества, становится необходимой социальной потребностью для многонациональных регионов Украины. Предложенная нами идея обязательного внедрения творческих лабораторий во все учебные заведения представляет собой уникальную

Актуальність. Сучасна соціокультурна ситуація в Україні характеризується розширенням взаємозв'язку й взаємозалежності різних народів і їх культур. Сьогодні неможливо знайти етнічні спільноти, які не випробували на собі вплив як культур інших народів, так і більш широкого соціокультурного середовища, що існує в окремих регіонах й у світі загалом. Це посилюється внаслідок зростання культурних обмінів і контактів між державними інститутами, соціальними групами, суспільними рухами й окремими індивідами. Розширення взаємодії культур і народів особливо актуалізує проблему культури міжетнічного спілкування, їх взаємодії й співпраці.

Вивчення культури міжетнічного спілкування є особливо важливим для поліетнічних, полікультурних країн, до яких належить Україна й, зокрема Автономна Республіка Крим. Полікультурність України, Криму зумовлена особливостями їх історичного розвитку, впродовж якого культури етносів й етнічних груп виявилися включеними, в загальноукраїнську

возможность целенаправленного системного воздействия на процесс формирования жизненных ориентиров подрастающего поколения, развития социокультурной, позитивной активности молодежи Украины.

Ключевые слова: творчество, культура межэтнического общения, социокультурное взаимодействие и сотрудничество, гармонизация межэтнических отношений.

Summary. Sociocultural cooperation and collaboration, harmonization of interethnic relations built on the principles of dialogue and tolerance as well as means of creation become indispensable social necessity for multicultural regions of Ukraine. The idea of obligatory introduction of creative laboratories into the every educational institution, offered by us, is a unique possibility of purposeful systemic influence on the process of formation of values of life of the rising generation, development of sociocultural, positive activity of the Ukrainian youth.

Key words: creation, culture of interethnic communication, sociocultural cooperation and collaboration, harmonization of interethnic relations.

культуру, утворюючи з нею єдине ціле. І перспективи розвитку етнічних культур можна визначати, розглядаючи їх у зв'язку із загальноукраїнською культурою.

Ця тема є предметом міждисциплінарного аналізу, в якому за допомогою теоретико-методологічних підходів гуманітарних наук досліджуються різні аспекти цього соціокультурного феномену. Його дослідження вимагає звернення до філософських, культурологічних, соціологічних, етнологічних, політологічних й історичних робіт, автори яких по-різному трактували зазначену проблему.

До поняття “Культура міжетнічного спілкування” близькі за змістом терміни “гармонізація міжетнічних стосунків”, “соціокультурна міжетнічна взаємодія, співпраця”.

Проблему спілкування у філософському, психологічному і соціально-психологічному контексті в своїх працях висвітлювали Б. Д. Паригін, Т. Г. Грушевицька, Н. В. Казарінова, В. Н. Куніцина, В. М. Поголіпа, В. Д. Попков, А. П. Садохін [6].

Культуру спілкування як цілісний процес, що підпорядковується закону спадкоємності, розглядали такі вчені, як Е. Баллер, М. М. Бахтін, Х. Г. Гадамер, Є. С. Маркарян, А. Швейцер, К. Ясперс [4].

С. А. Арутюнов, М. С. Джунусов, І. І. Серова, Є. М. Фрадлін [2] вивчали особливості культури міжетнічного спілкування і заклали теоретичну основу подальшого розвитку досліджуваної проблеми, виявили сутність, ознаки, функції культури міжетнічного спілкування.

У дослідженні проблеми культури міжетнічного спілкування важливе місце посідають етнологічні концепції Є. А. Баграмова, Ю. В. Бромлея, Л. Н. Гумільова, В. А. Тішкова, що дозволяють глибше осмислити суть культури міжетнічного спілкування і виявити особливості, що визначають гармонійний характер розвитку культури міжетнічного спілкування [3].

Огляд останніх досліджень. Аналіз проблем міжетнічного спілкування, що виникають під впливом глобалізації, знаходить віддзеркалення в проектах з вивчення соціокультурних трансформацій сучасного світу таких українських учених, як Д. Антонович, Д. С. Берестовська, О. Д. Горбула, М. М. Закович, І. А. Зязюн, М. В. Кордон, А. А. Радугін, О. М. Семашко, Ю. Ю. Сугрובה, І. І. Тюрменко, М. В. Попович, І. Шевнюк та ін. [1].

Аналіз проблем етнонаціональних ідеологій міститься також у публікаціях таких вітчизняних учених, як М. Вівчарик, С. Падалка, Я. Грицак, Ю. І. Римаренко, Л. П. Нагорна, А. П. Пономарьов, О. Рафальський, М. А. Шульга й ін. [5].

Висновки, зроблені в роботах українських учених, дозволяють трактувати культуру міжетнічного спілкування як умову позитивної міжетнічної взаємодії в різних сферах суспільного життя. Ця взаємодія відбувається за допомогою обміну, запозичення кращих зразків культури, стереотипів поведінки, вона також характеризується прагненням до розповсюдження свого досвіду в інших етнічних спільнотах.

Незважаючи на помітний інтерес багатьох учених до проблеми формування культури

міжетнічного спілкування, питання, пов'язані з різними сторонами цього багатогранного процесу, зокрема творчості молоді і його інтегруючі функції соціокультурної взаємодії і співпраці міжетнічного спілкування, не отримали належного висвітлення в сучасній науковій літературі, що зумовлює необхідність подальшого поглибленого вивчення даної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Полікультурна, полінаціональна держава має власні й досить серйозні проблеми. У одному ареалі, в одній державі “є” сусідами різні спільноти людей не тільки з різними культурними цінностями й соціальним досвідом, а й з біологічними відмінностями (фізіологічні характеристики, специфіка гормональних процесів і харчування), з особливостями в психічній структурі особистості (темперамент, акцентуація характеру, особливості становлення основних психічних процесів т. ін.). У будь-якому з цих аспектів будь-яка нація, народність оригінальна. Подібна оригінальність зберігається навіть у процесі багатовікових міграцій цілих народів. Асимілюючись у те або те поліетнічне середовище, народ зберігає свою специфіку й оригінальність, хоча, зрозуміло, не повністю й не в “чистому вигляді”.

Яка ж державна політика в багатонаціональному співтоваристві?

У процесі суспільно-історичного розвитку народів і держав сформувалися чотири головні типи державної етнонаціональної політики: геноцид, асиміляція, сегрегація й мультикультуралізм.

Перші три моделі етнонаціональної політики “вирішують” проблему контакту між культурно різними народами або шляхом знищення людей, відмінних від домінантного етносу (геноцид), або шляхом ліквідації культури, (примусова асиміляція), що відрізняється, або за допомогою відмови від самих контактів з іншими соціально-культурними групами (сегрегація). Іншими словами, ці суспільно-політичні практики прагнуть подолати численні труднощі міжетнічної й міжкультурної взаємодії виключно контрпродуктивними (деструктивними та антигуманними) методами. Зрозуміло, сьогодні подібні підходи пови-

нні вважатися неприйнятними, й це офіційно закріплено в чинних нормах міжнародного права. У зв'язку з цим виникла потреба формування принципово нового типу етнонаціональної політики, який дає змогу різним етнічним спільнотам мирно співіснувати в одному соціально-територіальному просторі, зберігати свою культурну відмінність, розвивати конструктивне спілкування між собою і який отримав назву “мультикультуралізм”.

Уже саме поняття мультикультуралізму демонструє, що відповідна політика спрямована на досягнення консенсусного співіснування, рівності й партнерства безлічі різних етнічних груп і культур в одній країні. У цьому випадку представників меншин не знищують, не заганяють у гетто й не “вкидають” до плавильного казана, а “шиють” з етнокультурних співтовариств строкату клаптикову ковдру. За ідеологічну й соціально-психологічну основу етнонаціональної політики мультикультуралізму прийнято концепцію суспільної толерантності. Сучасна її інтерпретація представлена в Декларації принципів толерантності (затверджена в 1995 р. Генеральною конференцією ЮНЕСКО і прийнята у 1996 р. Генеральною Асамблеєю ООН).

Активна етична позиція та психологічна готовність до терпимості — основні компоненти поняття толерантності.

Природно, що ці компоненти не виникають на порожньому місці, нізвідки, й не є — як і будь-яке соціальне явище — природними. Отже, і активна етична позиція разом з психологічною готовністю формуються, стимулюються (передусім — “зсередини”) і коригуються. Метою формування цих соціально-психологічних властивостей є позитивна взаємодія з людьми інших культур, поглядів, позицій, орієнтацій.

Позитивній толерантності відповідають три типи взаємодії: діалог, опіка, співпраця.

У діалозі виявляється індивідуальність і досягається своєрідність іншого, оскільки саме діалогову взаємодію має на увазі рівність позицій у спілкуванні.

Опіка є видом взаємодії, також співвідносним з поняттям толерантності. Опіка має на меті турботу, причому ця турбота не прини-

жує гідності опікуваного, будучи природною нормою суб'єкта і об'єкта.

Третій тип взаємодії — співпраця — планує спільне визначення мети діяльності, спільне її планування, розподіл сил і засобів на основі можливостей кожного. Це рівень толерантної поведінки, який може бути схарактеризований такими ознаками: контактність; доброзичливість (відсутність агресії, зокрема й самоагресії); відсутність тривоги; мобільність дій; ввічливість (чемність); терпіння: довіра; соціальна активність.

Характеризуючи це, необхідно приділити увагу провідній думці співпраці, яка має бути головною у формуванні толерантного ставлення, починаючи з дитячого віку й закінчуючи дорослим населенням.

Якщо надати повну свободу, але не створити при цьому відносини співпраці, то випадає головне у вихованні внутрішньо вільної людини — загострення совісті. Саме у співпраці, в бажанні працювати разом, у тонкій грі зусиль кожного, у взаємній спонуці, яка робить непотрібною вимогливість, і народжується сумлінне ставлення до людей, роботи, обов'язків.

У міжнаціональній співпраці “тонка гра зусиль” — необхідне, базове поняття, що визначає толерантне ставлення взаємодійних сторін, оскільки “сумлінне ставлення до людей”, яке формується завдяки цим зусиллям, є основою демократичної полінаціональної держави.

Таким чином, реалізація ідеології та суспільної практики толерантності в рамках політики мультикультуралізму в ідеалі має сприяти співпраці, рівноправному розвитку в одній країні різних етнічних культур.

Справді конструктивний мультикультуралізм повинен не тільки сприяти збереженню етнокультурного різноманіття й налагодженню міжгрупового діалогу, а й формувати єдиний культурно-комунікативний простір (що має інтеграційний, надетнічний, надконфесійний та ін. характер) і загальну ідентичність різних людей як громадян однієї країни або як мешканців одного планетарного Будинку.

Особливої уваги заслуговує досвід кримських політиків, учених О. К. Смірнова, М. А. Араджіоні, М. А. Козловця, Л. Ф. Ва-

щенко та інших. Саме у Криму створений інформаційно-дослідний центр “Інтеграція і розвиток”, інформаційно-методичний Центр міжкультурної освіти й толерантності. Вони займаються науково-дослідною діяльністю з проблем міжнаціональних відносин. Так, уже традиційними стали міжнародні науково-практичні конференції “Культура світу і формування толерантності в мультикультурному суспільстві”, на яких виробляються певні рекомендації органам влади, науковим й освітнім установам, недержавним органам, міжнародним фондам.

Проблеми творчості й пошуку шляхів підвищення творчого потенціалу стають особливо актуальними в багатонаціональних регіонах країни. Це зумовлено тим, що зростає роль індивідуальної поведінки особистості, індивідуальної волі, що може вплинути на долі й діяльність багатьох людей. Для розвитку й реалізації талановитих ідей необхідно не тільки геніальність особистості, а й соціальний попит на певний феномен, тобто його визнання, розуміння і підтримка. Багато чого в розвитку людини і визнанні її заслуг як творця залежить від людей, з якими вона співіснує і співпрацює, від рівня розвитку суспільства, в якому вона живе і творить.

Нерозуміння тих або тих ідей, відкриттів, витворів мистецтва може бути зумовлено об’єктивними чинниками, пов’язаними з особливостями життєдіяльності людей, з їх належністю до різних соціальних груп, поколінь, національних спільнот, різних віросповідань, різних культур. Наші дослідження явищ творчості в багатонаціональному регіоні дають підстави для наступних висновків:

1. Саморозвиток особистості (а творчість — як головний його показник) є вищою цінністю, самоціллю і головною умовою розвитку суспільства й держави.

2. Творчість визначає характер постеконотомічної епохи, яка настає, культурну й освітню парадигму. Зростає необхідність у творчих людях в усьому світі. Людство зможе досягти великих успіхів тільки тоді, коли воно піклуватиметься про розкриття творчих здібностей людини, відповідним чином удосконалюючи систему освіти й підготовки кадрів.

3. Розвиток і реалізація творчих потенцій можливі за умови підтримки її соціальними механізмами. Держава, вчені, навчальні заклади, громадські організації повинні подбати про концепції, наукові дослідження, що дозволяють вивчити й сформувати струнку систему творчого розвитку особистості в багатонаціональній Україні, підготувати державних керівників творчих колективів багатонаціонального профілю.

Показовим є досвід Державної установи “Кримський державний медичний університет імені С.І.Георгієвського”. Вищий навчальний заклад об’єднує студентів більше 30 країн, різних націй, релігій і культур. Проте традиційними стали свята всіх земляцтв, з різноманітною програмою наукових досліджень і художньої творчості. Конкурси краси і творчості “Міс і містер КДМУ” відбуваються вже 14 років і, не зважаючи на різні теми, назва завжди та сама — “Україна нас єднає”. Переможцями конкурсу неодноразово ставали студенти з Індії, Нігерії, Маврикію, Малайзії та ін. країн. Обов’язковими стали й національно-релігійні свята: Курбан-байрам, Святої Тетяни, індійське національне свято Депавалі й ін. Завоювали особливу популярність номери вокалу, хореографії, в яких беруть участь представники різних національностей і культур.

Використання відеоряду — необхідність усіх заходів. Конкурсні факультетські відеофільми стали довгоочікуваною і найцікавішою частиною будь-якого свята. Студентство КДМУ, поєднане ідеєю творчості, вважає нормою постійне творче змагання та самовиявлення. Це дозволяє прилучити молодь до здорового способу життя, прищеплювати істинні цінності гуманізму, розвивати традиції, ідеї національної гордості, формувати наступність поколінь, що є особливо важливим у теперішній час для українського суспільства, та, передусім, для молодого покоління. Адміністрація ВНЗ змогла створити в непрофільному гуманітарному — медичному університеті — творчу лабораторію, об’єднавши зусилля гуманітарних кафедр і студентського Будинку культури. Подібні форми соціокультурної взаємодії й співпраці в рамках єдиного навчального закладу є позитивним прикладом бага-

тонаціонального культурного спілкування, гармонізації міжетнічної діяльності молоді.

Висновки. Соціокультурна взаємодія і співпраця, гармонізація міжетнічних відносин, що будуються на принципах діалогу й толерантності, засобами творчості стає необхідною соціальною потребою для багатонаціональних регіонів України, до яких належить, зокрема, Крим, через своє геополітичне положення, що завжди був полем інтенсивної цивілізаційної взаємодії. У зв'язку з цим особливого значення набуває науковий пошук шляхів стабілізації міжнаціональних відносин для підтримки соціально-культурної цілісності й спільної згоди в суспільстві.

Запропонована нами ідея обов'язкового впровадження творчих лабораторій у всі навчальні заклади є унікальною можливістю цілеспрямованої системної дії на процес формування життєвих орієнтирів молоді, й, відповідно, на майбутнє тих народів, до яких ця молодь належить. Моральний стан студентства як найбільш освіченої й інтелектуальної частини молоді, що визначає потенціал су-

спільного розвитку, слугує чутливим індикатором прогресивності соціуму, й тому розгляд творчості як частини системи освіти загалом і, зокрема культури міжетнічного спілкування, є важливою частиною процесу становлення відносин, що складаються між українськими етносами. Гармонізація освіти, що характеризується етнокультурною спрямованістю, вирішуючи проблеми співвідношення загальнонародських і національних цінностей, дасть можливість молодій людині самоідентифікуватися як представникові тієї або тієї національної культури, а також сформувати національну самосвідомість громадянина нової України.

Таким чином, розробка проблеми соціокультурної взаємодії та співпраці через творчість молоді в сучасному суспільному житті України є актуальною у зв'язку з необхідністю комплексного теоретичного осмислення проблем міжнаціональних відносин і перспективною можливістю їх регулювання і стабілізації.

Література:

1. Антонович Д. Українська культура: Лекції — Київ, 1993.; Берестовская Д. С. Культурология. — Симф.: Бизн.информ, 2003. — 388 с.; Закович М. М., Зязюн І. А., Семашко О. М. Культурология: українська та зарубіжна культура: Навчальний посібник. — К.: Знання, 2004. — 567 с.; Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура. Навч. Посібник. — Київ: ЦУЛ, 2002. — 507 с.; Радугин А. А. Культурология. — М.: Центр, 2001. — 304 с.; Сугрובה Ю. Ю. Історія української культури. — Симф., 2010. — 210 с.; Сугрובה Ю. Ю. Культурология. Учебное пособие для студентов медицинских вузов. — Симф.: Бум-сервис, 2008. — 185 с.; Тюрменко І. І., Горбула О. Д. Культурология: теорія та історія культури. Навчальний посібник. — Київ: Центр навч. літерат., 2004. — 368 с.; Попович М. В. Нарис історії культури України. — Київ, 1998; Шевнюк І. Культурология. — Київ, 2002.
2. Арутюнов С. А. Язык — культура — этнос. — М., 1994; Джунусов М. С. Культура межнационального общения. — Белгород, 1982; Серова И. И. Культура межнационального общения. — Минск, 1986; Фрадлин Е. М. Интернациональное и патриотическое сознание как элементы духовной культуры общества. — Волгоград, 1973.
3. Баграмов Э. А. Национальный вопрос в борьбе идей. — М., 1982; Бромлей Ю. В. Очерки теории этноса. — М., 1983; Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли. — Л., 1989;
4. Тишков В. А. Этничность, национализм и государственность в посткоммунистическом обществе // Вопросы социологии, — 1993. — № 1.
4. Баллер Э. Преемственность в развитии культуры. — М., 1969; Бахтин М. М. Вопросы литературы и эстетики: Исследования разных лет. — М., 1975; Гадамер Х. Г. Истинный метод. — М., 1958; Маркарян Э. С. Теория культуры и современная наука. — М., 1983; Швейцер А. Этика и культура. — М., 1973; Ясперс К. Смысл и назначение истории. — М., 1991.
5. Вівчарик М., Падалка С. Україна в етнонаціональному вимірі. — К., 1999; Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації XIX–XX ст.: Навч. посіб. — К., 2000; Енциклопедія етнокультурознавства / Ю. І. Римаренко, В. Г. Чернець та ін.; За ред. Ю. І. Римаренка: У 2 т. — К., 2000–2001. — Т. 1–2; Нагорна Л. П. Національна ідентичність в Україні. — К., 2002; Пономарьов А. П. Етнічність та етнічна історія України: Курс лекцій. — К., 1996; Рафальський О. Національні меншини України у XX столітті: Історіографічний нарис. — К., 2000; Шульга Н. А. Этническая самоидентификация личности. — Киев, 1996. — 200 с.
6. Парыгин Б. Д. Анатомия общения. — СПб., 1999; Куницына В. Н., Казаринова Н. В., Погольпа В. М. Межличностное общение. — СПб., 2001; Грушевицкая Т. Г., Попков В. Д., Садохин А. П. Основы межкультурной цивилизации. — М., 2002.